

vajo) so njegove ter prenešene iz prejšnjih beril. Priobčil je „Spisje“ in „Slovensko slovnico“ za ljudske šole. V novejšem času spisal je tudi „Slovenski Abecednik“, ki se užé tû pa tam prvenci po njem prav dobro učé. L. 1879. je „družba sv. Mohora“ izdala njegov „Slovenski spisovnik“, ki je svetovalec v vseh pisarskih opravilih. Užé pred 24. leti je jel izdajati „Učiteljskega Tovariša“ (list za šolo in dom), katerega po maloletnem prestanku še zdaj ureduje. Ta list kot prvi šolski list na Kranjskem, je slovenskemu šolstvu in učiteljstvu užé veliko koristil. Andreja Praprotnika spoštujemo kot pesnika (cerkvenih in drugih pesni), marljivega pisatelja in kot rodoljubnega detovodca slovenskega. Te zasluge je pripoznalo slovensko učiteljstvo, ko je lansko leto primerno slavilo petindvajsetletnico Praprotnikovega službovanja v Ljubljani. Njegove zasluge priznal pa je tudi naš presvetli cesar sam, podelivši mu zlati križ s krono za zasluge.

Anton Umek.

(Glej 63. berilno vajo: „Rožici“.)

Pesnik Anton Umek se je rodil 12. junija 1838. l. na Okiči (na Kranjskem). Šolal se je na gimnaziji v Ljubljani ter dognavši jo, šel je na vseučilišče, t. j. na visoke šole na Dunaj, kjer se je učil jezikoznanstva, ker je želel postati profesor v tej stroki. Izvršivši svoje učenje na visokih šolah pride za učitelja slovenskega jezika na gimnazijo v Celovec. A žalibog, ni mu bilo odločeno dolgo življenje; umrl je za plučno boleznijo v dan 15. junija 1871. l., še-le 33 let star.

Anton Umek se je užé zgodaj poskusil v pesnikovanji. Iz prva je priobčeval svoje pesni po nekaterih slovenskih časnikih z izmišljenim imenom „Okiški“, katero imé se izpeljuje od rojstnega mu kraja „Okiča“. Ko je 1858. l. umrl sloveči misijonar Ignacij Knoblehar, Abuna Soliman, iz srednje Afrike domov se povračujoč, razpisali so primerno darilo za najboljšo pesen, katera bi slavila rajnega misijonarja. Darilo dobí Anton Umek, takrat še dijak na Dunaji ter njegov slavospev priobči se v posebni knjigi z naslovom: „Abuna Soliman“. Tej knjigi, katera je delala mlademu pesniku Umeku vso čast, sledila je 1865. l. druga z naslovom: „Pesmi, zložil Anton Umek Okiški“. Poučne in dične Umekove pesnice opevajo po večem Boga in domovino. L. 1869. se je v Celovci rodil poučen list „Besednik“, kateremu je bil Anton Umek, takrat gimnazijalni učitelj, urednik. Anton Umek nam je podal tudi nekoliko poučnih spisov, in užé po njegovi smrti je prišla na svetlo: „Pavel in Virginija“, povest, katero je bil ranjki na slovenščino preložil. Da nam ga ni ugrabila takó zgodaj nemila smrt, gotovo bi nas bil plodoviti pesnik razveselil še z marsikakim lepim delom! (Dalje prih.)

Poročilo c. kr. okrajnega šolskega nadzornika Iv. Lapajne-ta

o stanji šolstva v Novomeškem okraji 1884. l. z nasvêti, kako bi se omenjeno šolstvo boljšalo.

(Priobčil pri učiteljskem zborovanji v Novem mestu v dan 2. julija 1884. l.)

(Dalje.)

Nekatere ugodne utise sem dobil pri svojem nadzorovanji. Najugodnejši je bil pri ogledovanji šolskih vrtov. V svoje veliko veselje sem opazil, da ima v tem okraji večina šol svoje vrte, mej katerimi so nekateri v prav lepem redu in dovolj okusno osnovani. Drevesnica je poglavitni del šolskega vrta, in te so večinoma v redu, na posameznih šolah kaj hvalevredno gleštane. To je dokaz, da je bil učitelj v tej zadevi priden, da ima veselje do umne, dejanske sadjereje. O tem je sevéda težje prepričati se, ali so se

tudi učenci urili v sadjereji in vodili na šolski vrt. Pa nađejam se, da se je tudi to storilo, kajti šolski vrt ne izpolnjuje že popolnoma svoje naloge, ako učenci ne vidijo, kako učitelj na šolskem vrtu dela, in ako vsaj nekaj večjih otrok ne cepi in ne redi sadnega drevja. — Pri svojem nadzorovanji sem tudi poizvedoval, kako so šolske občine sestavljene, ter v tej zadevi naletel na nekatere nedostatke, katere sem predložil slavnemu c. kr. okrajnemu šolskemu svétu, ki ima po postavi pravico in dolžnost, šolske občine urejati. Niso še vse šolske občine ugodno, t. j. za pravilno in redno hojo v šolo sestavljene. Učiteljeva dolžnost je tudi po potu krajnega šolskega svéta na to delati, da c. kr. okrajni šolski svét občino tako uredí, kakor to najbolj ugaja šolskim otrokom. Tù in tam morebiti kaže, kakšno vas ali posamezno hišo izšolati in drugam všolati, ali pa drugo vas in hišo všolati. Take in enake zadeve naj se dobro preudarjajo zlasti, kadar se kje stavi nova, ali razširuje stara šola.

Šolska poslopja so večinoma dobra, nekaj jih je celó v prav dobrem stanji. Nekaj občin je pa obžalovanja vrednih, ko nimajo še lastnega šolskega poslopja, n. pr. Šmihel pri Novem mestu, Toplice. Šolske sobe so tù pa tam prav snažne in čedne; za snaženje mora skrbeti krajni šolski svét, ali pa naj se učitelju za to primerno odškodova. Neprijetno je in celó zdravju škodljivo, ako so šolske sobe neznažne, ako so okna zamazana, steklene plošče že skoro slepe in vse pajčevnato. V tako sobo pride premalo svetlobe, kar očém jako škoduje. Radi tega naj se na šolska okna nikakor ne postavljajo cvetice.

Šolska oprava je v obče v redu. Le klopí sem našel tudi v nekaterih novih šolah slabe. Za shranjevanje učil in družih šolskih rečí mora imeti vsak razred svojo omaro, in sicer veliko, da spravi vsa učila vanjo, kadar jih ne rabi. Našel sem pa šole brez omare, ali pa je bila omara tako majhna, da $\frac{1}{4}$ vseh učil komaj v omaro gre.

Table so po nekaterih šolah prav slabe; tudi sem naletel na razrede z eno samo tablo. Vsak razred mora imeti dvoje tabel, na eno se navadno računi ali kaj drugega piše; druga boljša (morebiti platnena) naj služi za lepopisje.

Šolarske knjižnice imajo nekatere šole, pa niso povsodi v lepem redu. Dolžnost slehernega šolskega voditelja je, da preskrbí šoli s pomočjo krajnega šolskega svéta šolarsko knjižnico. Pomnožé se te knjižnice najboljše z izvrstnimi spisi za mladost, katere izdajajo naši boljši pisatelji in založniki. Vsaka šola bi morala imeti „Vrteca“ in bi morala biti ud „družbe sv. Mohora“. Posamezne številke „Vrtca“ naj mej letom samo naj izvrstnejši učenci beró; pridnejšim se posojuje, kadar je ves letnik trdno zvezan. Umé se, da morejo biti vse knjige dobro in trdno vezane, in da se morajo tudi izposojevati učencem, morebiti tudi odraslim ljudem. Po obstoječem ukazu je pa učiteljeva dolžnost, da vsako knjigo prej sam prebere, predno jo vzprejme v šolarsko knjižnico, in da to zapiše na prečitano knjižico. Na večrazredni šoli si to delo učitelji mej soboj razdelé. — Z uradnimi spisi sem primeroma še najzadovoljniši, kajti našel sem na vseh šolah skoro vse predpisane uradne knjige in knjižice.

Pri šolski matici (matriki) sem sim ter tje pogrešal vkupnega pregleda in pri tedniku se tudi nikod ni vjemala napisana tvarina s tem, kar so otroci znali. V tedniku naj se pač učitelj nikar ne baha; kaj mu le koristi, ako zapiše v tednik kaj tacega, kar ni poučeval. Vsaj se ni težko prepričati, ali učitelj resnico vanj piše, ali ne. Tednik naj piše učitelj v učnem jeziku, ne pa v drugem. Drugače sicer ni nepostavno, ali smešno se zdí človeku, če bere v tedniku prav slabe slovenske šole pri zemljepisu „Die sprachlichen Verhältnisse Böhmens“, ko morebiti otroci ne vedó, ali je Ljubljana ali Dunaj glavno mesto Kranjske, kakor sem naletel na drugi slabi šoli. V tednik pisati samé številke strani in beril — tudi ne gré.

Hoja v šolo je po šolah tega okraja nekoliko redna; naravnost redne ali prav redne je nikakor ne morem imenovati; čisto neredne pa tudi ne, kajti praznih šol nisem skoro nikjer našel, pa tudi prenapolnjenih ne. Da otroci radi v šolo hodijo, lahko učitelj sam največ stori. K izvrstnemu učitelju hodijo otroci že sami radi v šolo; sicer pa naj učitelj otroke same radi slabe hoje v šolo opominja, svari in kaznuje. Ako on nič ne opravi, stori naj to krajni šolski svet gledé starišev; in ako tudi to ničesar ne izdâ, treba je sevêda uporne stariše predlagati c. kr. okrajnemu šolskemu svêtu v kaznovanje. Navadno začénjajo otroci s 7. letom v šolo hoditi, kar je v obče naravno, še dosta pravilno in na Kranjskem tudi ne naravnost zoper naše deželne šolske postave. Malo je otrok, ki so že s 6. letom toliko razviti, duševno in telesno, in tako blizu šole, da začénjajo že s tem letom v šolo hoditi. Zoper to pa, da otroci pridejo še le z 8. letom prvokrat v šolo, mora se pa učitelj na vsak način upirati. Morebiti naj bi to sredstvo uporabljeval, da reče starišem, čim kasneje v šolo pride, tem dalje bode moral po dovršenem 12. letu v šolo hoditi. Ako bi to potem tudi učitelj dejansko vpeljal, ne bi grešil ravno zoper postavo, zlasti ne zoper popravljeno državno šolsko postavo (s 14. maja 1869 in z 2. maja 1883. l.). Vsaj se pa taki otroci v 4 letih tudi dovolj naučiti ne morejo, kar postava zahteva; torej se že s tega stališča otroka lahko sili, da v 13. letu vsaj po zimi še hodi v šolo. Pri izboljšanju hoje v šolo bi krajnim šolskim svêtom po postavi pripadala prav velika naloga, toda skoro vso mora učitelj sam nositi, in to iz naravnih vzrokov, ki se ne dajo lahko predrugačiti. Sicer je pa večkrat v korist šoli in učitelju, da poglavitne zadeve krajnega šolskega svêta opravlja učitelj sam. Krajni šolski svet mora imeti prav izvrstnega načelnika, da šoli koristi, ali pa mora biti učitelj posebno moder in prebrisan, da ude krajnega šolskega svêta vé šoli naklanjati. — Redno hojo v šolo pospešujejo: 1) stariši, 2) učitelj, 3) krajni šolski svet in 4) c. kr. okrajni šolski svet. Ta zadnja instanca ima sicer največjo veljavo, ker lahko kaznuje, vendar bi jaz mislil, da naj c. kr. okrajni šolski svet kaznuje edino le uporne (renitente) stariše, ki iz gole nemarnosti ali sovraštva do šole in učitelja otrók v šolo ne pošiljajo. Toda v teh slučajih, in kjer trpi ugled učiteljev ali krajnega šolskega svêta, morajo biti stariši kaznovani, zlasti ako se prej dejansko ne spokoré in oproščenja ne prosijo. Zakaj pameten učitelj, ki želí edino le otroku dobro, ne smé biti moralčno premagan od upornih starišev.

V zadevah krajnega šolskega svêta moram še opomniti, da na njegovo delovanje učitelji vse premalo pazijo. Nekateri krajni šolski svêti imajo komaj 2 seji v letu, nekateri eno samo, drugi še celó nobene ne. Pripetilo se mi je celó, da učitelj ni vedel, kdo je predsednik krajnega šolskega svêta, kdo domači šolski nadzornik. — Učitelj mora na vsak način delati na to, da ima krajni šolski svet vsaj dve seji v letu: pri eni se sestavlja proračun za prihodnje leto, da se predloží potem v potrjenje c. kr. okrajnemu šolskemu svêtu, pri drugi pa predloží predsednik račun za minolo leto najprvo krajnemu šolskemu svêtu, in ko ga ta odobrí, predloží se še na omenjeno višje mesto v potrjenje. Kadar se sestavlja proračun, mora učitelj predlagati in toplo priporočati, da se poleg drugih potrebnih zneskov dovoli nekaj tudi za uboge učence (za knjige, pisanke itd.) in za šolarsko knjižnico. Ako se bodo moţje protivili, razodenite jim, da se za stvarne šolske potrebsčine v Novomeškem okraji prav malo porabi, kakor sem posnel iz letnih računov, poslanih od krajnih šolskih svêtov v potrjenje; navadno se izdâ 50—100 gld. Neki krajni šolski svet je pa lansko leto porabil samo 15 gld., reci: petnajst gld. Zdaj naj še kdo reče, da je šola draga! Sicer pa ta šola tudi dosta vredna ni! Važno besedo izpregovorim pa namreč o šolskih knjigah. Ta točka bi morala biti posebej na dnevnem redu denašnje skupščine. Ker je pa že lanska konferencija o tem sklepala in

ker po najnovejših določbah (postavnih) to spada v delokrog slavnega c. kr. deželnega šolskega sveta, zato se mi je odveč zdelo, da bi se pri obširnem programu še o tej točki razgovarjali. Pa kaj hočemo le zbirati pri naših šolskih knjigah? Vsaj jih nimamo na izbiri! Rabiti moramo te, ki se dobé v c. kr. šolski zalogi. Pa so to tudi dobre knjige, toliko berila, kakor računice. Le pri abecednikih bi utegnila konferencija drugačnih misli biti, in bi se nekateri izjavili za Praprotnikov, drugi za Razinger-Žumer-jev abecednik, mesto Miklošičeve začetnice. Na teh šolah se je lani rabil Razinger-Žumer-jev abecednik. Tako lahko ostane še eno leto. Ako pa dá slavni c. kr. deželni šolski svet Praprotnikovemu abecedniku prednost, bilo bi to gotovo tudi učiteljem tega okraja po volji, kajti Praprotnikov abecednik skoro vse druge presega. Nasproti pa moram trditi, da mi pa Miklošičeva začetnica s prvim berilom posebno ugaja za nižjo skupino (1. in 2. oddelek) razdeljenih enorazrednih šol, za katero se mi zdí abecednik premajhen, Drugo berilo pa pretežno. Vse to sem, toda le mimo gredé, omeniti hotel. Pri tej točki moram marveč poudarjati, da so nekatere šole premalo preskrbljene s knjigami. Berila že še imajo šole, če tudi marsikatera dvorazrednica nima še Tretjega berila. (Dalje prih.)

Književstvo.

— **Opis Krškega okrajnega glavarstva** v zemljepisnem in zgodovinskem obziru. Z načrtom Krškega mesta in zemljevidom Krškega okrajnega glavarstva. Sodelovanjem šolskih voditeljev v okraji izdal in založil Iv. Lapajne. — O tem „Opisu“, ki se je tiskal v „Tov.“ in izišel v posebni knjižici, ni nam treba obširno govoriti, ker je vsebina že znana čast. bralcem „Tov.“. Omenjati ga pa moramo radi tega, ker ima v prilogi ličen zemljevid Krškega glavarstva in načrte Krškega in Kostanjeviškega mesta ter Mokronoškega in Radeškega trga. To knjižico prav živo priporočamo sploh gg. učiteljem, posebno pa vsem v omenjenem okraji. Obžalujemo pa tudi, da se je našel celó učitelj (Ravnika) s Krškega, ki v „Slovencu“ knjižico in pisatelja prav nespodobno in, rekli bi, strastno obira. Vsa ta kritika je neumestna in prav za „ne bodi ga treba“; pa je tudi zlovoljna, ker kritikar kritikuje to, kar še ne pozná. Ako bi bil on imel pošten namen, opozoril bi bil lahko na male pomete, ki so se vrinile, prej že, ko se je „Opis“ v „Tov.“ tiskal. Pa njemu menda ni bilo toliko za stvar, ampak iskal je le ugodne priložnosti, da se je nekako maščeval nad g. pisateljem. Tako ravnanje ni po tovarško, in ni na čast učiteljskemu stanu.

— **Maša za troglasni možki, ženski ali mešani zbor** se spremljavo orgel (ad libitum). V spomin shoda prijateljev prave cerkvene glasbe na sv. Gori pri Gorici v dan 17. maja 1883. l., uglasbil in prečastitemu gosp. Blažu Gerči udano poklonil Danilo Fajgelj, op. 12. Cena 54 kr. Založil skladatelj v Tominu. To je naslov najnovejšemu delu našega rojaka tovariša, glasbenega strokovnjaka. Uže to, da je g. Fajgelj strog Cecilijanec, potem povod k tej skladbi ter dedikacija kaže na značaj in vsebino tega duhovitega mojsterskega dela, ki odgovarja vsem načelom pravilne harmonizacije, lepemu cerkvenemu slogu, naravnemu razvoju glasov in celotno uglasbeni sestavi, tako da moramo skladatelju čestitati na tem delu, zloženem po vzoru najboljših cerkvenih komponistov, kakor so Witt, Greith, Ett in dr. — Komur se je cerkveno-glasbeni slog priljubil, gotovo bode z veseljem posegel po tej latinski maši, ki se vé da zahteva uže nekoliko večših pevcev, kajti brez točne izpeljave posameznih „partov“ si pač noben orglavec ne bode upal poprijeti se tega dela, kakor drugih jedrnih ne. Da se ta maša poje na 3 načine, to ji daje še posebno prednost, in vstreženo bode zlasti onim korom, kjer oskrbujejo petje zgolj možki. Naj bi vse cerkve podpirale našega nadarjenega skladatelja in si pri njem naročile ta po notranji in vnanji obliki odlikujoči se mašni napev.

D o p i s i.

S Hrastnika. (Prošnja.) V uradni učiteljski konferenciji v dan 3. avgusta 1883. l., ki so jo imeli učitelji iz Laškega okraja in Celjske okolice, stavil in vzprejel se je predlog, da